

Koululaisten keksinnöstä kansainväliseksi lajiksi

Vaikka liitokiekolla pelattavan joukkuelajin, ultimatien, historia ei moniin muihin perinteisiin joukkuelajeihin verrattuna olekaan erityisen pitkä, on vaatimattomista lähtökohdista levinnyt laji kerännyt muutaman vuosikymmenen aikana laajan harrastajakunnan yli viidestäkymmenestä maasta.

Columbia High School vastaan Nutley High School, huhtikuu 1972, New Jersey. (Kuva Ed Summers)

Ultimatella arvioidaankin maailmanlaajuisesti olevan ainakin 100 000 harrastajaa, mikä ansiosta laji oli jo vuonna 1997 mukana Lahden maailmankisoissa näytöslajina. Virallisesti ultimate oli muiden liitokiekkolajien kanssa mukana Japanissa vuonna 2001 järjestetyissä maailmankisoissa. Sekajoukkuein pelatun turnauksen voitti Kanada.

Ultimatien sääntöjen mukaan tässäkin turnauksessa ei otteluissa käytetty tuomareita, vaan pelaajat tuomitsivat itse ottelunsa. Muita joukkuelajeja pelanneelle ultimatien tuomarittomuus voi aluksi kuulostaa mahdottomuudelta, mutta järjestelmä toimii yllättävän hyvin. Herrasmieskäytös onkin ollut pelin ohjenuorana aina sen alkua ajoista lähtien.

Vaikutteita monesta eri lajista

Liitokiekolla pelattava joukkuepeli ultimate sai alkunsa Yhdysvaltain itäosissa 1960-luvun lopulla. Newjerseyläisen Columbia High Schoolin Frisbee-kerho syntyi 1967 puolileikkilään oppilaskunnalle esitetystä aloitteesta, jonka pohjalta oppilaskunta alkoi lounastuntien organisoida Frisbeen heittelytuokioita koulun viereisellä niityllä.

Useimmiten tauoilla pelattiin vapaamuotoista Frisbee Football -nimellä tunnettua peliä, joka hyökkäysryhtyksineen muistutti säännöiltään amerikkalaista jalkapalloa. Kiekon kanssa sai edetä juosten ja kentällä sai yhtä aikaa olla lähes rajattomasti pelaajia.

Frisbee-kerhon aktiivit alkoivat kuitenkin pikkuhiljaa muunnella pelin sääntöjä ottaen vaikutteita niin koripallosta, jalkapallosta, kuin maahockeystäkin. Kiekon kanssa juokseminen kiellettiin ja amerikkalaisen jalkapallon hyökkäysryhtysjärjestelmä hyllytettiin.

Virheiden ja rikkeiden määrittely tuotti aluksi ongelmia, kunnes herrasmiestyyliin virheeksi määriteltiin teot, jotka vihastuttivat vastustajia. Harrastajien pikemminkin akateeminen kuin urheilullinen tausta saattoi vaikuttaa määritelmän syntymiseen, mutta herrasmiespeli antoi selvän lähtökohdan ultimatien reilun hengen -periaatteelle (Spirit of the Game).

Lajin nimi napattiin ultimatien alkuvaiheiden puuhamiehen, Joel Silverin lajikuvauksesta: "ultimate sports experience" - "äärimmäinen urheilukokemus". Sittenkin kyseinen sananiekka on tullut tunnetuksi yhtenä menestyksekkäimmistä toimintaelokuvien tuottajista, jonka meriittilistalle kuuluvat muun muassa Tappava Ase ja Matrix-elokuvat.

Ultimate leviää lähikouluihin

Ensimmäinen varsinainen ultimateottelu pelattiin vuonna 1968 Columbia High Schoolin oppilaskunnan ja koululehden toimittajakunnan välillä. Seuraavana vuonna kouluun perustettiin ultimatejoukkue, joka harjoitteli Frisbee-kerhon harjoitusniityn tilalle rakennetulla parkkipaikalla. Parkkipaikan koko rajoitti kentällä kerrallaan olevien pelaajien määrän seitsemään pelaajaan joukkuetta kohden.

Columbia High Schoolin oppilaiden aktiivisuuden ansiosta ultimate levisi pian muihin lähialueen kouluihin, kun pelin säännöt saatiin puettua ensimmäisen kerran kirjalliseen muotoon vuonna 1970. Naapurikouluihin lähetetyt sääntövihkot kantoivat hedelmää ja vielä samana vuonna pelattiin ensimmäinen kouluväläinen ottelu, jossa Columbia High School voitti Millburn High Schoolin 43-10.

Pelin kehittäneiden lukiolaisten valmistuttua

pelit matkasi kehittäjiensä mukana eri yliopistoihin. Ensimmäinen yliopistojen välinen ultimateottelu pelattiin 1972 Rutgersin ja Princetonin kesken päivälleen 103 vuotta sen jälkeen, kun samat koulut olivat pelanneet ensimmäisen yliopistojen välisen ottelun amerikkalaisessa jalkapallossa. Molemmissa otteissa Rutgers osoittautui kahta pistettä paremmaksi.

Pian ultimatus alettiin epävirallisesti mitellä myös Yhdysvaltain mestaruuksista, ja Rutgersin yliopisto hankki ensimmäiset mestaruudet kokoneiden pelaajiensa turvin neljänä vuonna peräkkäin. Näihin aikoihin sai alkunsa myös vanhin yhä aktiivisesti toimiva seurajoukkue Santa Barbara Condors.

Lajin harrastajamäärien kasvaessa Pohjois-Amerikkaan perustettiin lajille oma liitto, UPA (Ultimate Players Association), jonka alaisuudessa avoimen sarjan mestaruuksista on taisteltu vuodesta 1979 lähtien. Naisten sarjassa mestarijoukkue kruunattiin puolestaan ensimmäisen kerran vuonna 1981. Aikuisten sarjojen lisäksi Yhdysvalloissa kampaillaan erittäin aktiivisesti yliopistosarjoissa ja viime vuosina myös lukioikäisille suunnatuissa juniorisarjoissa

Reilun kolmen vuosikymmenen aikana ultimaten aktiiviharrastajien määrä on lajin syntymämaassa kasvanut melkoisesti. Vuonna 2002 UPAlla oli yli 15 000 aktiivijäsentä, mikä lisäksi tuhannet muut pelaavat peliä vapaa-aikanaan harrastusliikuntana.

Yksilölajit aluksi suosittumia

Yhdysvalloista ultimate kulkeutui Suomeen 1970-luvun loppupuolella. Osin laji tuli tutuksi Yhdysvalloista palanneiden vaihto-oppilaiden kautta, mutta lajin leviämisen kannalta merkittävimmässä roolissa oli Frisbee-kiekkoja tuolloin maahantuonut Boosters-yritys, jonka markkinointiponnistelut harrastusvälineen puolesta kantoivat nopeasti hedelmää. Ulti-

matea ja muita liitokiekkolajeja vuodesta 1978 lähtien harrastaneen Pekka Rannan mukaan monien ensimmäinen kosketus ultimateen syntyi juuri maahantuojalta saatuja sääntöjä tavaamalla. Alkujaan yhdelle konekirjoitusarkille mahtuneet säännöt olivat hyvin yksinkertaiset; esimerkiksi pysäytyslaskua ei ollut lainkaan.

Boostersin toimesta maahan perustettiin vuonna 1978 myös Suomen Frisbeekiekkoliitto maan kaikkien Frisbee-harrastajien etujärjestöksi ja yhdyssiteeksi. Frisbee-nimen käyttöön liittyvien tavaramerkkiistojen takia kyseinen liitto tunnetaan mykyään nimellä Suomen Liitokiekkoliitto (SLKL).

”Alkuaikoina yksilölajit keräsivät eniten harrastajia; ultimatea pelattiin lähinnä pääkaupunkiseudulla”, kertoo Pekka Ranta. Ultimaten harrastajia ei aluksi ollutkaan Suomessa täysimittaista mestaruussarjaa varten, mutta ultimaten ensimmäiseen Euroopan mestaruusturnaukseen vuonna 1980 liitto lähetti silti maajoukkueen. Maajoukkueella oli Pariisista tuomisinaan mestaruuspokaali, kun Iso-Britannia kaatui loppuottelussa luvuin 16-15.

Alkuvuosina kansainvälisistä mestaruuksista oteltiin vain yhdessä sarjassa, jota yhä nykyään kutsutaan avoimeksi sarjaksi. Naisten sarjan kansainväliset turnaukset saatiin käyntiin 1982, kun Itävallan Obertraunissa miteltiin Euroopan mestaruuksista. Suomalaiset sijoituivat turnauksessa toiseksi.

Junioreiden kohdalla kansainväliset mittelöt alkoivat seuraavana vuonna (1983), kun Göteborgissa järjestettiin ensimmäinen maailmanmestaruusturnaus. Suomalaiset olivat mukana kaikkien sarjojen loppuotteluissa (avoin, naiset ja poikajuniorit). Naisten ja miesten joukkueet hävisivät lajin syntyään joukkueille, mutta juniorit voittivat isäntämaan Ruotsin juniorit ja nappasivat Suomelle maailmanmestaruuden. Naisetkin olivat hyvin lähellä päästä juhlimaan voittoa, sillä loppuottelu päättyi

	Avoin	Naiset	Pojat	Tytöt
MM1983	2.	2.	1.	
MM1984	3.	1.	-	
MM1986	4.	3.	2.	
MM1988	2.	4.	2.	
MM1990	3.	3.	2.	
MM1992	5.	-		
MM1994	4.	9.	-	
MM1996	3.	4.	4.	
MM1998	5.	4.	-	
MM2000	7.	3.	6.	3.
MM2002			3.	5.

Suomen sijoitukset maailmanmestaruuskilpailuissa

Suomen voittoina maajoukkue vuodelta 1980.

	Avoim	Naiset	Pojat
EM1980	1.		
EM1981	3.		
EM1982	2.	2.	
EM1985	2.	3.	3.
EM1987	2.	1.	-
EM1989	2.	2.	2.
EM1991	2.	3.	-
EM1992			2.
EM1993	2.	3.	-
EM1995	2.	2.	3.
EM1997	1.	1.	2.
EM2001			2.

Suomen sijoitukset Euroopan mestaruuskilpailuissa

Yhdysvaltain eduksi vain yhden maalin turvin.

Alkuaikojen menestys saattaa johtua suomalaisten järjestelmällisestä otteesta lajin saloihin. ”Suomalaiset ja ruotsalaiset olivat ensimmäisiä, jotka ottivat ultimateen mukaan kuviota ja pelijärjestelmiä. Muualla Euroopassa, ja Yhdysvalloissakin, peli oli vapaamuotoisempaa”, toteaa ultimatien maajoukkueita monina eri vuosina valmentanut Ranta.

1980-luvulla Suomi vakiinnuttikin paikkansa ultimatien kärkimaiden joukossa ollen käytännössä jokaisessa turnauksessa kaikkien sarjojen palkintopalleilla. 1990-luvulle siirryttäessä Suomen sijoitukset kuitenkin hiukan heikkenivät. Vaikka joissakin turnauksissa oltiinkin yhä mitaleilla, joukkoon mahtuu myös heikompia sijoituksia.

Naisten sarjassa pohjalla käytiin vuonna 1994, jolloin joukkueen saaliina oli yhdeksäs tila. Avoimessa sarjassa pohja saavutettiin viimeisimmissä MM-kilpailuissa vuonna 2000, jolloin Suomen sijoitus oli 19 maan joukossa seitsemäs. Samalle vuodelle osuu myös junioreiden heikoin sijoitus: kuudes kahdeksan maan joukossa.

Suomi palasi kuitenkin mitalikantaan junioreiden viimeisimmässä maailmanmestaruusturnauksessa. Vuonna 2002 järjestetystä Riikan MM-turnauksesta joukkueella oli tuliais-

World Flying Disc Federation

Maailmanlaajuisen liitokiekkoilun etujärjestön ensiaskeleet otettiin 1980-luvun alussa. Varsinaisesti maailman liitokiekkoliitto WFDF (World Flying Disc Federation) perustettiin vuonna 1985. Suomen Liikunta ja Urheilu -järjestöön (SLU) kuuluva Suomen Liitokiekkoliitto (SLKL) on yksi WFDF:n 26 täysjäsenestä. Täysjäsenten lisäksi WFDF:llä on noin 30 ehdokasjäsentä kaikkialta eri maanosista.

	Avoim	Naiset	Juniorit
1981	Hesa		
1982	Floyd Co, Espoo		
1983	Hesa		
1984	Hesa		
1985	Floyd Co, Espoo		
1986	Floyd Co, Espoo		
1987	Floyd Co, Espoo		
1988	Atletico, Espoo		
1989	Atletico, Espoo		
1990	Atletico, Espoo		
1991	Atletico, Espoo		
1992	Atletico, Espoo	Atletico, Espoo	
1993	Atletico, Espoo	Atletico, Espoo	
1994	Team, Helsinki	Atletico, Espoo	
1995	Team, Helsinki	Atletico, Espoo	
1996	Liquidisc, Espoo	Espoo Ultimate Club	Team, Helsinki
1997	Liquidisc, Espoo	Atletico, Espoo	
1998	Team, Helsinki	Atletico, Espoo	
1999	Liquidisc, Espoo	Espoo Ultimate Club	Sipoo Odd Stars
2000	Liquidisc, Espoo	Atletico, Espoo	Sipoo Odd Stars
2001	Liquidisc, Espoo	Discus, Espoo	Sipoo Odd Stars
2002	Liquidisc, Espoo	Espoo Ultimate Club	Espoo Ultimate Club

Ultimatien Suomen mestarit vuosina 1981-2003

naan pronssimitalit. Muutaman viime vuoden aikana laji on kerännyt niin paljon nuoria harrastajia, että myös tyttöjen sarjaan on ollut riittävästi osallistujia. Riikan MM-turnauksessa Suomen tyttömaajoukkue oli viides.

Aktiivisia seuroja ympäri Suomen

Kotimaisissa ympyröissä laji sai 80-luvun alkuvuosina nopeasti lisää harrastajia, ja jo vuonna 1981 joukkueita riitti SM-sarjan järjestämiseen. Kaikki sarjan kolme parasta joukkueita olivat kotoisin Helsingistä, mikä ei itse asiassa ole kovinkaan omituinen yhteensattuma, sillä suuri osa lajin harrastajista asui pääkaupunkiseudulla käyden samoja kouluja pelin Suomeen tuoneiden vaihto-oppilaiden kanssa.

Pelaajien keskittyminen Helsingin ympäristöön kehitti alueen joukkueita nopeasti, mikä osaltaan auttoi Suomen kansainvälistä menestymistä, mutta vaikeutti lajin leviämistä muihin kaupunkeihin. Lukiossa pelin oppineiden harrastajien muuttaessa opiskelupaikkojen perässä muihin kaupunkeihin joukkueita perustettiin muuallekin, kuten Vaasaan, Turkuun ja Tampereelle. Kesäisissä SM-sarjoissa mestaruudet kuitenkin pysyivät pääkaupunkiseudun joukkueilla, vaikka vaasalaisjoukkue Waasan Weto Woima olikin useasti loppuottelussa 80-90-lukujen taitteessa.

1990-luvulla joukkueita alkoi riittää useam-

*Suomi-Ruotsi juniorimaottelu Prahassa 2001.
(Kuva Juha Jalovaara)*

piinkin sarjatasoihin, ja vuonna 2000 paremmuoksista miteltiin niin SM-sarjassa, kuin I- ja II-divisioonissakin. Vuosituhannen loppupuolella myös junioreille saatiin oma mestaruus-sarjansa.

Pääkaupunkiseudun aktiiviset seurajoukkueet olivat myös alusta asti mukana kansainvälisissä turnauksissa. Maailmanmestaruuksista ollaan kamppailtu seurajoukkueetasolla aina vuodesta 1989. Suomalaisjoukkueista parhaiten on sijoittunut espoolainen Liquidisc, joka Skotlannin MM-turnauksessa 1999 ylsi hopeamitaleille. Loppuotteluvastustajana oli bostonilainen Yhdysvaltain mestarijoukkue DoG. Liquidiscin sijoitus on samalla kaikkien aikojen paras Pohjois-Amerikan ulkopuolelta tulevien joukkueiden sijoitus seurajoukkueiden turnauksissa.

Harrastustoimintaa myös talvisin

Pitkien talvikausien aikana ultimatea harjoiteltiin ja pelattiin heti alkuaajoista lähtien myös sisätiloissa, sillä muoviset kiekot rikoontuvat herkästi kylmässä. Palloiluhallien koko rajoitti pelialueen maksimissaan käsipallokentän kokoiseksi, suunnilleen ulkokentän maalialueen kokoiseksi. Siksi pelaajikin on kentällä luonnollisesti vähemmän; vain neljä tai viisi ulkopelien seitsemän sijasta.

1980-luvun alkupuolella sisätturnauksia järjestettiin varsinaisesti vain Ruotsissa. Vanhin, tunnetuin ja kovatasoisin turnauksista on yhä edelleen tammikuussa Göteborgissa järjestet-

Säännöt tarkentuneet vuosien varrella

Ultimaten säännöt ovat vuosien saatossa pysyneet perusrungoltaan samoina, vaikka pieniä muutoksia ja tarkennuksia on sääntöihin ilmestynyt lähes vuosittain. Säännöissä on jonkin verran alueellisia eroavaisuuksia, pääosin Yhdysvaltain ultimatejärjestön UPAn ja liitokiekon maailmanliiton WFDF:n muiden jäsenmaiden välillä. Nykyisin eroavaisuuksia on muun muassa kentän koossa ja rikkeiden käsittelytavoissa. Suuntana on kuitenkin yhtenäistää säännöt samanlaisiksi. Pelissä ei edelleenkaan ole tuomareita, vaikka joissakin turnauksissa, kapteenien niin halutessa, voidaan otteluissa käyttää passiivisiä tarkkailijoita.

Otteluiden kesto on sen sijaan muuttunut mo-
neen otteeseen. 80-luvulla otteluissa käytettiin ajanottajia ja pelin pituus määräytyi aktiivisen pelaajan mukaan. Käytännöstä kuitenkin luovuttiin, ja otteluiden pituudeksi määräytyi aluksi 21 pistettä (maalialue). Nykyisten sääntöjen mukaan ottelut pelataan 19 pisteeseen, joskin turnauksissa pelit saattavat olla lyhyempiäkin; esimerkiksi 15 maaliin.

Myös kiekon hallussapitoaika pelaajaa kohden on muuttunut. Alkuaikoina pelaaja sai pitää kiekkoa kädessään niin kauan kuin halusi. Pelin vauhdikkuuden säilyttämiseksi lisättiin sääntöihin 80-luvun alkupuolella pysäytyslasku, joka rajoitti kiekkokosketuksen pituudeksi 15 sekuntia. Aikaa laskettiin pian tämän jälkeen 12 sekuntiin ja vielä 80-luvun loppupuolella nykyiseen 10 sekuntiin. Sisäpeleissä käytetään nykyisin tyypillisesti 8 sekunnin pysäytyslaskua.

tävä Vintertrofen, jonka suomalaisjoukkueet ovat voittaneet useasti.

Kotimaisista halliturnauksista vanhin on lähinnä opiskelijoille suunnattu, ilmapiiriiltään rento Vaasa-turnaus. Suomen mestaruussarja saatiin avoimessa sarjassa käyntiin muutaman epävirallisen turnausvuoden jälkeen vuonna 1989, ja naisten osalta ensimmäiset hallisrjan SM-mitalit jaettiin vuonna 1990.

Liiton perustamisesta lähtien ultimaten harrastajapohja on Suomessa ollut kasvussa lähes kaiken aikaa. Vuonna 2002 liitolla oli aktiivijäseniä yli 450 ja aktiivista joukkueitoimintaa löytyy pääkaupunkiseudun lisäksi Haminasta, Heinolasta, Jyväskylästä, Lahdesta, Lempäälästä, Oulusta, Porista, Turusta, Tampereelta ja Vaasasta.

Suomen Liitokiekkoliitto ry.

Radiokatu 20

00093 SLU

puh./faksi (09) 3481 2580

www.liitokiekkoliitto.fi

Sähköposti: info@liitokiekkoliitto.fi

